

OBSAH

Na cestu vedeckému dielu... • Milan Ftáčnik / 13

Projekt Dejiny Bratislavy 1 – 5 • Juraj Šedivý / 17

Úvod / 17

Dejiny Bratislavy ako osudy kníh a ich autorov / 18

Koncepcia a forma nových Dejín Bratislavy / 20

Metodické problémy / 22

Podakovanie / 24

Tým pred nami... / 25

Kráľovstvo prírody a osady človeka

Reliéf a živá príroda v bratislavskom regióne • Peter Holec / 29

Svedkovia prvohôr – geologická stavba okolia Bratislavy / 29

Relikty druhohôr okolia Bratislavy / 31

V tretohorných moriach a pralesoch / 32

Geologická súčasnosť / 37

Štvrtohorné rastliny a živočíchy / 39

Najstaršie dejiny vegetácie v okolí Bratislavy. Palynologická analýza prirodzených sedimentov na lokalite Jurský Šúr • Libor Petr, Mária Hajnalová / 49

Archeobotanické nálezy z územia Bratislavy • Mária Hajnalová / 52

Dejiny Bratislavy a jej okolia v toku času

Prví ľudia na území dnešného mesta • Zdeněk Farkaš / 61

Paleolit a mezolit – staršia a stredná doba kamenná (500 000? až 5600 rokov pred n. l.)

Človek pretvára prírodu / 67

Neolit a eneolit – mladšia a neskorá doba kamenná (5600 až 2300/2000 rokov pred n. l.)

Starý neolit na území Bratislavy (5600 až 5300/5200 pred n. l.) • Zdeněk Farkaš / 70

Stredný neolit na území Bratislavy (5300/5200 až 4800 pred n. l.) • Zdeněk Farkaš / 71

Osady nositeľov lengyelskej kultúry (4800 až 4400 pred n. l.) • Zdeněk Farkaš / 79

Eneolit na území Bratislavy (4400 až 2300/2200 pred n. l.) • Zdeněk Farkaš / 88

Sídlisko železovskej skupiny v Bratislave-Zlatých pieskoch • Ivan Kuzma / 99

Čas kovových zbraní a šperkov / 103

Doba bronzová (2300 až 800 pred n. l.) a staršia doba železná (800 pred n. l. až 500 pred n. l.)

Doba bronzová • Juraj Bartík / 103

Raná a staršia doba bronzová (2300 až 1550 pred n. l.) • Juraj Bartík / 106

Stredná doba bronzová (1550 až 1300 pred n. l.) • Juraj Bartík / 119

Mladšia doba bronzová (1350 až 1000 pred n. l.) • Juraj Bartík / 124

Neskorá doba bronzová (1000 až 800 pred n. l.) • Juraj Bartík, Katarína Harmadyová / 127

Územie Devína v dobe bronzovej • Katarína Harmadyová / 129

Staršia doba železná (800 až 500 pred n. l.) • Etela Studeníková / 133

Pri kolíske halštatskej civilizácie / 135

Hallstatt a kalenderberská kultúra / 136

- Výšinné sídliská (hradiská?) nad Dunajom / 137
 Nižinné sídliská v priestore dnešnej Bratislavy / 140
 Sakrálna a profánna. Kult a jeho prejavy na sídliskách / 144
 Remeslá a obchod. Všetdný deň naplnený „lopotou“? / 148
 Pohrebný rítus / 153
 Dobytie hradísk a územia devínsko-hainburskej brány. Koniec jednej kultúry / 156

- Oblasť Devína v dobe halštatskej • Katarína Harmadyová / 156
 Halštatská kultová jama z Devínskeho hradu • Drahoslav Hulínek / 158

Od keltských osád k oppidu / 161

Mladšia doba železná (druhá polovica 5. storočia pred n. l. až prelom letopočtov)

- Prví Kelti v strednom Podunajsku • Igor Bazovský, Radoslav Čambal / 161
 Rozmach keltského osídlenia • Igor Bazovský, Radoslav Čambal / 162
 Keltské oppidum v Bratislave • Andrej Vrtel / 164
 Charakter zástavby a sídliskových objektov / 164
 Materiálna kultúra / 168
 Svedectvo historických prameňov / 177
 Význam keltského oppida / 179
 Keltské osídlenie na území Vydrice • Branislav Kovár, Martin Hanuš / 180
 Remeselnícka osada v zázemí oppida na Námestí slobody • Radoslav Čambal / 183
 Širšie zázemie bratislavského oppida • Igor Bazovský, Radoslav Čambal / 185
 Nálezy z laténskeho obdobia na Zlatých pieskoch • Ivan Kuzma / 189
 Oblasť Devína v dobe laténskej • Katarína Harmadyová / 191
 Prienik rímskej kultúry do neskorolaténskeho prostredia. Najnovšie výskumy na Bratislavskom hrade • Margaréta Musilová, Branislav Lesák, Branislav Resutík / 197
 Výskum zimnej jazdiarne • Margaréta Musilová / 197
 Výskum na nádvorí Hradu • Branislav Lesák / 201
 Výskum na severnej terase Hradu • Branislav Resutík / 202
 Mince – svedectvo prosperity Keltov • Eva Kolníková / 205
 Prvé mince v bratislavskom priestore / 205
 Zlaté mince bratislavského oppida / 206
 Biateky – tetradrachmy s nápismi / 207
 Razba drobných mincí / 213
 Svedectvo nálezov / 213

Na hranici Rímskeho impéria / 217

Doba rímska na území dnešnej Bratislavy (1. až 4. storočie)

- Prienik Rimanov na stredný Dunaj • Vladimír Varsík / 217
 Pôvod Germánov a ich osídľovanie stredného Podunajska • Herwig Wolfram / 219
 Kelti, Rimania a Germáni na území Bratislavy • Titus Kolník / 220
 Vanniovo kráľovstvo • Herwig Wolfram / 221
 Vznik severopanónskeho limes Romanus • Vladimír Varsík / 222
 Kastel Gerulata a ala I Cannanefatium civium Romanorum • Vladimír Varsík / 223
 Vojenská posádka kastelu Gerulata / 227
 Zázemie tábora Gerulata a osudy autochtónneho obyvateľstva / 228
 Na scénu prichádzajú Kvádi • Titus Kolník / 231

- Germánske sídla v 2. storočí • *Vladimír Varsik* / 236
- Markomanské vojny v rokoch 166/167 až 180 • *Herwig Wolfram* / 238
- Problém rímskych stavieb a germánskeho osídlenia v centre dnešného mesta • *Titus Kolník* / 240
- Kvádská nobilita v 3. storočí • *Titus Kolník, Vladimír Varsik* / 243
- Posledná fáza rímsko-kvádskych konfrontácií • *Titus Kolník, Vladimír Varsik, Herwig Wolfram* / 248
- Záverečný rozmach kvádského osídlenia • *Vladimír Varsik* / 249
- Ústup Kvádov zo stredodunajského regiónu. Koniec antiky v oblasti Bratislavy • *Titus Kolník* / 253
- Počiatky kresťanstva v bratislavskej oblasti • *Vladimír Varsik / Titus Kolník* / 253
- Hospodárstvo Germánov v bratislavskom priestore • *Vladimír Varsik* / 254
- Rusovce: rímsky vojenský kastel Gerulata a jeho zázemie • *Jaroslava Schmidtová* / 256
- Kastel Gerulata* / 258
- Civilná osada – vicus* / 263
- Obyvatelia Gerulaty a život po smrti* / 265
- Villa rustica v zázemí Gerulaty* / 268
- Devín v dobe rímskej • *Katarína Harmadyová* / 271
- Peniaze v rímsko-germánskych vzťahoch • *Eva Kolníková* / 276
- Rusovce-Gerulata, brána k prieniku mincí do barbarika* / 276
- Rímske mince v germánskych osadách* / 277
- Funkcia rímskych mincí v barbariku* / 278
- Význam rímskeho obdobia pre oblasť Bratislavy • *Vladimír Varsik* / 281

Jazdci a roľníci / 283

Obdobie sťahovania národov a slovansko-avarské obdobie (5. až 8. storočie)

- „Barbárske gentes“ ako zakladatelia nových politických útvarov • *Herwig Wolfram* / 283
- Sťahovanie národov v naddunajskej časti Bratislavy • *Vladimír Turčan* / 285
- Devín v období neskorkej antiky a sťahovania národov • *Katarína Harmadyová* / 287
- Sídliská z doby sťahovania národov v zadunajskej časti Bratislavy • *Vladimír Turčan* / 289
- Longobardské pohrebisko zo 6. storočia v Rusovciach • *Jaroslava Schmidtová, Matej Ruttkay* / 289
- Historické pozadie nálezov z Rusoviec • *Jaroslava Schmidtová, Matej Ruttkay* / 297
- Počiatky Slovanov • *Tatiana Štefanovičová* / 298
- Najstarší Slovia na území Bratislavy • *Tatiana Štefanovičová* / 299
- Avari a Slovia v oblasti Bratislavy • *Tatiana Štefanovičová* / 300
- Nálezy z avarsko-slovanských pohrebísk* / 303
- Sídliská v avarsko-slovanskej oblasti* / 307

Brezalauspurc a Dowina – hradiská nad Dunajom a Moravou / 309

Osídlenie Bratislavy a okolia vo veľkomoravskom a povelkomoravskom období (9. a 10. storočie)

- Veľkomoravské hrady Devín a Preslava • *Ján Steinhübel* / 309
- Bavorskí misionári a Bratislava* / 309
- Pohraničné pevnosti veľkomoravského štátu* / 310
- Bitka pri Bratislave 4. júla 907* / 312
- Usadenie Maďarov a bitka pri Bratislave • *László Veszprémy* / 313
- Priebeh a význam bitky pri Bratislave* / 316
- Archeologické výskumy veľkomoravskej Bratislavy • *Tatiana Štefanovičová* / 318

Bratislavský hrad v období Veľkej Moravy • *Tatiana Štefanovičová* / 320

Svetské stavby v areáli hradu / 322

Sakrálné stavby a pohrebisko z 9. až zo začiatku 13. storočia / 323

Arabská minca z veľkomoravského hradu? • *Ján Hunka* / 326

Osídlenie bratislavského podhradia v 9. až 10. storočí • *Branislav Lesák* / 327

Vývoj priestoru Hlavného námestia / 328

Južné podhradie Bratislavského hradu v 8. až 11. storočí • *Tatiana Štefanovičová* / 332

Podhradské osídlenie v 9. až 10. storočí v zrkadle hrobových nálezov • *Margaréta Musilová* / 337

Pohrebný rítus / 341

Hromadné hroby, alebo sídliskové objekty s ľudskými jedincami / 345

Okolie Bratislavy vo veľkomoravskom období • *Vladimír Turčan* / 346

Veľkomoravské pohrebisko pri Zlatých pieskoch • *Ivan Kuzma* / 348

Devín v 9. a 10. storočí • *Katarína Harmadyová* / 351

Uhorský hrad Preslava / Prešporok a jeho podhradie / 361

Bratislava a jej okolie od 10. do začiatku 13. storočia

Osudy hradu Preslava v 10. až 12. storočí • *Ján Steinhübel* / 361

Bratislava a Štefan I. / 361

Útoky Henricha III. a Břetislava I. / 364

Kráľ Šalamún v Bratislave / 365

Obliehanie Bratislavy Henrichom V. / 367

Bratislava v bojoch o uhorský trón – tretia križiacka výprava / 368

Bratislava ako centrum uhorského komitátu • *Ján Steinhübel* / 370

Cirkevná správa / 371

Ľudia na hrade a v podhradí. Spoločenská štruktúra obyvateľov Bratislavy a jej okolia v 10. až 12. storočí • *Juraj Šedivý* / 374

Východisková situácia – dve spoločnosti v 10. storočí? / 374

Stratifikácia spoločnosti v prvej polovici 11. storočia / 376

Rozvoj uhorskej spoločnosti koncom 11. storočia / 378

Obyvatelia hradu a podhradia Preslava / 379

Výzor podhradia a jeho obyvateľov / 389

Bratislavský hrad od 10. do 12. storočia • *Tatiana Štefanovičová* / 392

Cirkevný komplex na východnej terase / 394

Stavby na západnej terase / 396

Osídlenie bratislavského podhradia od 11. do prvej polovice 13. storočia • *Branislav Lesák* / 397

Topografia ranostredovekého podhradia / 399

Materiálna kultúra obyvateľov podhradských osád / 407

Bratislavské pohrebiská od konca 10. do prvej polovice 13. storočia • *Margaréta Musilová* / 414

Nálezy z 10. až 12. storočia z naddunajských častí dnešnej Bratislavy • *Vladimír Turčan* / 421

Devín v ranom stredoveku • *Katarína Harmadyová* / 423

Ranostredoveké nálezy v zadunajskej časti dnešnej Bratislavy • *Vladimír Turčan* / 425

Mincovníctvo v ranostredovekej Bratislave • *Ján Hunka* / 426

Od županovho podhradia ku kráľovskému mestu • *Juraj Šedivý* / 431

Vývoj Prešporoku/Bratislavy po 12. storočí

Origo civitatis alebo dlhý zrod stredovekého mesta / 433

Vybrané kapitoly z najstarších dejín Bratislavy

Názvy osídlení na území mesta Bratislavy do konca 12. storočia • Juraj Šedivý / 443

Pôvod mena Pressburg, Prešporok / 445

Pôvod mena Poson(ium), Pozsony / 447

Komunikácie, cesty a diaľkové kontakty v oblasti Bratislavy • Zdeněk Farkaš / 451

Oblasť Bratislavy ako strategické územie fortifikácií • Zdeněk Farkaš / 459

Od chatrče ku kamennému domu • Peter Šalkovský / 471

Náboženské predstavy a pohrebný rítus • Pavol Jelínek / 479

Stopy dávnych ľudských osudov • Alena Šefčáková / 489

Antropologické nálezy z oblasti Bratislavy do 12. storočia

Najstaršie ľudské pozostatky / 489

Hroby z doby železnej / 490

Hroby Rimanov a Germánov / 493

Od slovansko-avarských pohrebísk k uhorským cintorínom / 498

Ako sa spomínalo na najstaršie dejiny Bratislavy • Elena Mannová / 509

Spoločenská recepcia udalostí do 12. storočia v novoveku

Skupinové spomínanie vo verejnom priestore / 509

Konkurujúce pamäti / 511

Motívy z najstarších dejín ako námety spomínania / 512

Formy spomínania na obdobia do 12. storočia / 516

Od zbierania starožitností k profesionálnym výskumom

Odkrývanie najstarších dejín Bratislavy. Výskumy, inštitúcie a bádatelia • Magdaléna Pichlerová / 523

Letecká archeológia na území Bratislavy • Ivan Kuzma / 530

Zoznamy a registre

Použité skratky / 534

Použité pramene / 534

Použitá literatúra / 536

Zoznam vyobrazení / 572

Menný register / 588

Miestny register / 592

Podakovanie / 602

O zostavovateľoch a autoroch / 604